

Зовнішньополітичний спектр, №8

(травень – липень 2010)

Авторський колектив:

Євгеній Раздорожний, Катерина Шинкарук

ЗМІСТ

Формат G-20: майбутня інстанція глобального управління? (Є. Раздорожний).....3

«Модернізація» зовнішньої політики України: зміна курсу без його якісного оновлення (К.Шинкарук).....8

Формат G-20: майбутня інстанція глобального управління?

Незважаючи на завершення гострої фази фінансово-економічної кризи та прогнозоване у зв'язку з цим послаблення міжнародної солідарності й готовності відкладати в сторону національні розбіжності заради колективного інтересу, останній саміт G-20 у Торонто, що відбувся 27 червня 2010 р., продемонстрував збереження у країн двадцятки намірів, хоча вже й не таких амбітних, продовжувати координацію дій у фінансово-економічній сфері.

Тим не менш, саміт у Торонто виявив певні межі у прояві міжнародної солідарності, за які національні уряди не можуть виходити як через об'єктивні системні фактори, так і через кон'юнктурні обставини. До першої групи належить відмінність у рівнях розвитку між розвиненими країнами та країнами, що динамічно розвиваються, а також небажання країн Великої вісімки поступатись своїми прерогативами в глобальному управлінні. До другої групи можна віднести різні темпи та обставини виходу країн з кризи, що обумовлює відмінності у виборі необхідних антикризових заходів. В ході останнього саміту національні розбіжності більш чітко контрастували з одностайною єдністю, якою характеризувались попередні три саміти G-20. Адже у 2008-2009 рр. загроза глобального економічного колапсу більш енергійно спонукала відмінні за рівнем свого розвитку країни до вияву солідарності та вироблення спільної стратегії дій. У Торонто лідери двадцяти країн фактично визнали неможливість застосування уніфікованих рецептів та «освятили» необхідність диференціації у переліку антикризових заходів та часового графіку їх застосування.

Мінімальний консенсус

В загальному плані можна констатувати, що результати саміту у Торонто задовольнили чітко вивірені мінімальні очікування. Учасники G-20 схвалили принцип скорочення бюджетних дефіцитів, але з можливістю диференційованого для кожної країни застосування. Запровадження більш жорсткого регулювання банківського сектору було відкладено на пізніший час. Крім того, країни, які мають занадто позитивний або негативний торговельний баланс визнали необхідність докладання більш енергійних зусиль в напрямку пом'якшення існуючих диспропорцій.

Для тих, хто очікував більш змістовних підсумків, очевидно, що лідери країн G-20 роз'їхались з Торонто так і не дійшовши згоди щодо чіткого алгоритму дій в напрямку подолання наслідків фінансової кризи та запровадження оптимальнішої координації національних економічних політик. Свідченням цього є рішення не нав'язувати всім країнам однакових рецептів та залишити їм право рухатись у власному ритмі та обирати такі заходи,

Лідери країн G-20 зберігають наміри продовжувати координацію дій у фінансово-економічній сфері

Результати саміту G-20 у Торонто задовільнили мінімальні очікування

яких вимагатимуть місцеві обставини.

Так, країнам ЄС не вдалося переконати інших учасників саміту в користі такої новації в наборі антикризових заходів як банківський податок, тому його запровадження буде мати диференційований характер. Наміри запровадити такий податок наштовхнулися на прагматизм окремих країн, зокрема, Канади, які вважають це неадекватною відповіддю на проблему фінансової нестабільності.

З іншого полемічного питання дискусії на саміті – скорочення бюджетних дефіцитів – було також винайдено компромісну та не зобов'язуючу формулу: «розробляти плани фінансової консолідації, які сприятимуть зростанню». Як відомо, країни ЄС, насамперед, Німеччина та Великобританія, виступають за необхідність суттєвого скорочення бюджетних дефіцитів задля досягнення фінансової стабілізації. Уряди деяких інших країн на чолі зі США вважають, що надмірно різке скорочення бюджетних витрат підірве основи ледве відновленого зростання, та закликають решту країн продовжувати фінансові вливання в національні економіки. Останні вагаються перед дилемою вибору одного або іншого методу.

Крім того, G-20 закликала окремі країни, що стрімко розвиваються, підвищити гнучкість обмінних курсів їх валют. Головним об'єктом такого заклику став Китай – єдина країна G-20, яка не має вільного плаваючого курсу.

Оцінюючи в цілому підсумки саміту у Торонто, можна констатувати, що лідери G-20 продемонстрували однаковість у фіксації розбіжностей у підходах та відкладанні на пізніший час вжиття необхідних заходів. G-20 зтикається сьогодні з проблемою різношвидкісного виходу з кризи різних її членів, що зумовлює різницю у їх пріоритетах та ускладнює вироблення загальних стратегій. Втім, беззаперечною перевагою компромісного тону формулювань заключних документів саміту G-20 є можливість для кожної країни заявити про свою перемогу на переговорах. Наступна зустріч у форматі G-20 відбудеться через 5 місяців у Сеулі.

G-8/G-20: субординація або кооперація

Всупереч багатьом прогнозам щодо поступового відходу на другий план формату G-8, обумовленого подальшим зменшенням легітимності цього форуму у зв'язку із виникненням нового співвідношення сил на міжнародній арені, у Торонто лідери восьми найбільш розвинених країн світу відмовились поступитись своїм прерогативами в глобальному управлінні.

В якості аргументів на користь збереження формату G-8 її члени наводять здатність оперативного виробляти адекватні відповіді на виклики часу та виступати потужним каталізатором необхідних структурних змін. Крім того, Вісімка в силу свого обмеженого кількісного складу та відносній однорідності членів об'єктивно відрізняється більшою функціональною гнучкістю, наявністю значних

G-8 не бажає поступатись своїми прерогативами у глобальному управлінні

Розбіжності у пріоритетах країн G-20 ускладнюють вироблення загальних стратегій

ресурсів та здатністю винаходити консенсус, ніж форум двадцяти різномірних країн. Група Восьми резервує за собою відповідальність за такі сфери як сталий розвиток, підтримання миру та міжнародна безпека, а також захист навколишнього середовища. При такій конфігурації країнам, що стрімко розвиваються, доведеться ще невизначений час задовольнятися наданими їм місцями у G-20, за якою закріплено роль головного планетарного форуму з фінансово-економічних питань. Таким чином, у схемі глобального управління виникає новий розподіл компетенцій між форумами G-8 та G-20. При цьому очевидно, що до того часу, поки між ними не сформується сталого функціонального співвідношення, вони будуть конкурувати за місце глобальної керівної інстанції.

Симптоматично, що після суміщення самітів обох форумів у Канаді було вирішено більше не поєднувати ці заходи з тим, щоб не складалось враження, що другому форуму (G-20) залишається лише схвалювати рішення першого (G-8). Відсутність на саміті Двадцятки в Канаді бразильського президента може також бути симптомом певної втрати ілюзій з боку країн, що швидко розвиваються, по відношенню до світових грандів, які не мають бажання ділитися власними прерогативами. Одним з останніх проявів цього небажання стала прохолодна реакція західних країн на спільну бразильсько-турецьку ініціативу, спрямовану на розв'язання проблеми іранської ядерної програми.

Результати самітів G-8 та G-20 у Канаді засвідчили, що дванадцять нових країн, які додалися до вісімки у складі двадцятки, не змогли конвертувати свою економічну вагу у політичну силу, здатну впливати на прийняття рішень провідними країнами, які у складі G-8 намагаються залишатись ключовим центром визначення стратегічних напрямів руху світової економіки. Втім, хоча новим країнам і не вдається просунути власне бачення нового економічного порядку, який відповідав би інтересам більшості, вони не мають наміру піддаватися диктату G-8 щодо вибору конкретних антикризових заходів. Заключна декларація саміту в Торонто, яка визнає право кожної країни самостійно обирати ті або інші заходи, є тому яскравим підтвердженням.

У пошуках нової моделі глобального управління

Фінансова криза останніх двох років демонструє, що дедалі більше глобалізованому світу потрібна нова модель глобального управління для ефективного реагування на виклики даного етапу розвитку. В умовах зростаючого ступеню взаємозалежності країн та високої швидкості розповсюдження кризових явищ по світу стає очевидною обмеженість національних можливостей для протистояння їх наслідкам, а також зростаюча неспроможність існуючих міжнародних організацій комплексно реагувати на них.

Динаміка розвитку світових ринків завжди випереджала швидкість еволюції міжнародних інституцій, які, як

Запровадження схвалених на саміті заходів матиме диференційований характер

Країни, що стрімко розвиваються, не змогли конвертувати свою економічну вагу у достатню політичну силу

**Глобалізованому світу
потрібна нова модель
глобального управління**

правило, зазнають радикальних трансформацій лише у періоди серйозних системних криз. В минулому саме кризи спонукали до модернізації інституційно-правового оформлення міжнародних економічних відносин відповідно до вимог часу. У міжкризові періоди міжнародному співтовариству бракувало волі, далекоглядності та відповідальності для своєчасного виявлення загрозливих тенденцій у світовому розвитку та пошуку адекватних відповідей на них. Зараз стає очевидним, що процеси одночасного розширення та поглиблення глобалізації повинні були супроводжуватись послідовним реформуванням існуючих або створенням нових багатосторонніх інституцій, здатних здійснювати регулювання світової економіки в нових умовах.

Одна з системних проблем сучасного етапу глобалізації полягає у тому, що правова база, яка регулює економічні відносини, залишилась національною, або в кращому випадку регіональною (наприклад в ЄС), у той час, коли ринки вийшли за межі національних держав та стали глобальними. Відмінності між національними законодавствами використовувались недобросовісними економічними операторами для різноманітних фінансових махінацій, що в кінцевому рахунку сприяло виникненню серйозних диспропорцій у світовій економіці та спровокувало ланцюгову реакцію на фінансових ринках. Для своєчасного супроводження глобалізаційних процесів, максимізації їх позитивних ефектів в плані стимулювання зростання та мінімізації їх негативних проявів необхідно було задуматися над запровадженням нових універсальних правил ще на початку 90-х років паралельно зі створенням спеціальних інституцій, які б відповідали за їх розробку та слідували за їх застосуванням.

В умовах, коли інституційно-правове супроводження глобалізаційних процесів не було здійснено у 90-роках, сьогодні єдиною адекватною інстанцією для розробки нових принципів та правил функціонування світової економіки об'єктивно виступає G-20. Створений ще у 1999 р. після азійської фінансової кризи, цей форум було суттєво реформовано лише після початку нової кризи у 2008 р. Сьогодні він функціонує на рівні глав держав та урядів, які збираються на періодичні саміти та приймають рішення за принципом консенсусу. Репрезентативність G-20 є беззаперечною: її учасники представляють 90% світового ВВП та 2/3 населення Землі. Вона включає в себе всіх нових лідерів світового економічного розвитку.

**G-20 покликана
направляти глобалізацію в
конструктивне русло,
надавати їй осмисленого
характеру та розробляти
універсальні правила**

Саме цей форум покликаний направляти глобалізаційні процеси в конструктивне русло, надавати їм осмисленого характеру та розробляти універсальні принципи та правила. Така стратегічна функція цього форуму є важливішою, ніж його нинішня концентрація на переважно технічних питаннях, таких як запровадження нових податків, регулювання бонусів патронів та визначення правил поведінки трейдерів.

Разом з тим, правовий статус та правила функціонування G-20 залишаються нечіткими. Кожна країна теоретично має в ній один голос, хоча формально голосування при

прийнятті рішень не проводиться, а застосовується правило консенсусу. В наслідок цього G-20 досить обмежена у своїх можливостях нав'язувати будь-що окремим державам, які зберігають всю повноту свого суверенітету. Втім, функціонування за принципом консенсусу має й позитивний аспект, оскільки унеможлиблює «силове» лобювання окремих ініціатив групами впливових країн у «вужькокорпоративних» інтересах.

Навіть у випадку винайдення консенсусу, учасники форуму беруть на себе суто політичні зобов'язання докладати максимальних зусиль для реалізації прийнятих рішень. Для юридичного введення в дію нових правил необхідно їх затвердження в рамках профільних міжнародних організацій та національному законодавстві.

З моменту початку кризи у 2008 р. G-20 наголошувала на необхідності реформування системи міжнародних фінансових організацій, включаючи, в разі потреби, створення нових інституцій. Єдина нова інституція, яка була створена G-20 у квітні 2009 р., є Рада фінансової стабільності. Інші міжнародні інстанції – Міжнародна асоціація страхових інспекторів, Базельський комітет – потребують перегляду їх статусу. Для Групи Двадцяти це є цілком посилюючим завданням, оскільки її члени складають більшість в складі цих організацій.

Керуючись логікою еволюційного історичного розвитку, можна припустити, що в подальшому G-20 поступово трансформується у глобальну «конституційну» інстанцію, яка розроблятиме універсальні та юридично зобов'язуючі правила. В такому випадку національним державам доведеться погодитись на часткове обмеження суверенних прерогатив. Додатковим аргументом на користь такої перспективи може стати сумний досвід функціонування ЄС під час кризи. Як відомо, криза виявила інституційні та функціональні недоліки ЄС через відсутність дієвих механізмів координації економічних політик.

З 2008 р. G-20 ініціювала багато проектів, з яких лише деякі були доведені до практичного виконання. Пояснення цьому слід шукати у відмінності інтересів країн-учасниць, яка диктується різними виборчими графіками та передвиборчими програмами національних урядів. У той же час, серед досягнень G-20 можна згадати обмеження діяльності «податкових раїв», обумовлене спільним інтересом країн у збільшенні власних податкових надходжень, а також утримання національних урядів від повернення до відвертого протекціонізму.

На ефективності функціонування G-20 можуть відбитись наступні проблемні моменти. По-перше, занадто інтенсивний ритм проведення самітів може дискредитувати таку форму роботи, особливо якщо дії будуть підмінятись загальними деклараціями, а кілька вже прийнятих рішень не дадуть очікуваних результатів. По-друге, через об'єктивні розбіжності в інтересах між різними країнами

Системна проблема глобалізації полягає у тому, що правова база залишається національною, а ринки стали глобальними

В подальшому можливо G-20 трансформується у глобальну "конституційну" інстанцію, яка розроблятиме юридично зобов'язуючі правила

На ефективності роботи G-20 може відбутись занадто інтенсивний ритм проведення самітів

існує ризик перетворення цього форуму в арену традиційного протистояння по лінії Північ-Південь, як це вже відбувається в класичних міжнародних організаціях. По-третє, в роботі форуму відчувається недостатня координація макроекономічних та макрофінансових політик, що не сприяє фінансовій стабільності. По-четверте, у G-20 немає конструктивних опонентів з середовища громадянського суспільства, які могли б давати неупереджені оцінки ініціативам Двадцятки, оскільки більшість неурядових організацій не мають глобального охоплення та відповідної ваги.

Як показала історія, лише загроза системної економічної кризи здатна мобілізувати держави на рішучі дії. Сьогодні міжнародному співтовариству необхідно зробити висновки з уроків останньої кризи та скористатись створеним нею приводом для комплексного реформування моделі глобального управління.

Для цього G-20 не потрібно розпоршувати свої ресурси, намагаючись здійснювати всеохоплююче регулювання. Вона повинна зосередитись на основному – розробити нову модель глобального управління, яка в більшій мірі залучатиме менш розвинені країни, системно займатись питаннями екології, розв'язання яких вимагає глобальної координації, реформувати існуючі міжнародні організації, створити нові спеціальні органи регулювання у тих сферах, де криза виявила слабкі місця, забезпечити себе засобами для втілення своїх рішень та продемонструвати, що правильне організаційне-правове супроводження глобалізаційних процесів є єдиним шляхом забезпечення сталого розвитку та прогресу.

Нова модель глобального управління повинна в більшій мірі включати менш розвинені країни та забезпечувати правове супроводження процесів глобалізації

У порівнянні з багатьма малоефективними міжнародними організаціями, створеними ще у післявоєнний період, G-20 видається єдиною міжнародною інстанцією, яка ще демонструє певний динамізм та дає підстави для обережного оптимізму. Сам факт того, що в її рамках вдалося об'єднати лідерів настільки різних країн та змусити їх винаходити компроміси для пошуку спільних рішень, вже є немалим досягненням. У дедалі непередбачуваному міжнародному контексті, в якому існує ймовірність виникнення нових кризових явищ, продемонстроване в рамках G-20 взаєморозуміння може опинитись вирішальним для винайдення шляхів виходу з майбутніх криз.

«Модернізація» зовнішньої політики України: зміна курсу без його якісного оновлення

Після приходу до влади В.Януковича зовнішня політика України, як і очікувалось, зазнала змін, що викликали досить полярні оцінки: від схвалення «модернізації» зовнішньополітичного курсу та його приведення до відповідності з новими міжнародними реаліями до гострої критики «проросійського розвороту» та запровадження одновекторної політики, яка загрожує Україні повним підпорядкуванням російським інтересам. Утім, обидва ці твердження виглядають передчасними, враховуючи, що хоча протягом першого півріччя реалізації нового

зовнішньополітичного курсу і були зроблені доволі суперечливі кроки, однак вони стосуються не стільки самого цього курсу, скільки ціннісних засад і методів його реалізації. Водночас не можна вести мову й про політику одновекторності, оскільки спостерігаються інституційна інерція та спадковість у проведенні євроінтеграційної політики України. Крім того, попри всю неоднозначність запровадження позаблокового статусу, слід визнати, що сам по собі він не закриває перед Україною можливостей поглиблення співпраці з НАТО, ефективність якої у першу чергу залежить від політичної волі обох сторін.

Зовнішня політика України: між стратегічним і ціннісним балансуванням

Як стверджує Міністр закордонних справ К.Грищенко, Україна прагне поєднати нормалізацію відносин із Москвою з євроінтеграційним курсом та засвоєнням європейських цінностей¹ - така формула здається безпрограшною, особливо враховуючи, що конфронтація з Росією жодним чином не наближує Україну до ЄС, а лише посилює напруження у відносинах України як з Москвою, так і з Брюсселем. Тим не менше, концептуальна бездоганність такого підходу натикається на суворі реалії двадцятирічного досвіду відносин із Росією, який свідчить про перевагу неформальних практик і непрозорих домовленостей при вирішенні ключових питань двостороннього порядку денного. Адже, з одного боку, Україна демонструє усвідомлення нових міжнародних викликів, що об'єктивно вимагають налагодження конструктивного діалогу з Москвою, а з іншого – Харківські угоди засвідчили її нездатність до якісного оновлення такого діалогу та повернення до сумнозвісної практики непрозорих і стрімких домовленостей із Москвою, відсутність фахового та публічного обговорення яких ставить під сумнів їх легітимність.

Попри очевидну суперечливість Харківських угод, занепокоєння викликає навіть не стільки сам факт продовження терміну перебування ЧФ РФ, вірогідність завершення якого у 2017р. виглядала дедалі більш сумнівною, а умови такого кроку, непрозорість отриманих економічних переваг, а також непропорційність термінів: 25-30 років продовження аренди у порівнянні з 10 роками знижки ціни на газ. Як слушно зазначає старший дослідник Центру європейських політичних досліджень (CEPS) Майкл Емерсон, навіть за умови прийняття політичного рішення щодо продовження терміну перебування ЧФ РФ на території України, економічна домовленість мала стосуватись підвищення аренди його перебування в Севастополі. Відповідні кошти мали б надходити до бюджету України та слугувати ресурсом для підвищення енергоефективності чи соціальних виплат при

Нова влада продемонструвала як усвідомлення нових міжнародних викликів, так і нездатність до якісного оновлення методів реалізації обраного зовнішньополітичного курсу

Харківські угоди викликають занепокоєння поверненням до практики непрозорих та стрімких домовленостей із Росією, які мають сумнівну легітимність

¹ К. Грищенко. Поза межами шахівниці: прагматичний порядок денний української зовнішньої політики // Дзеркало тижня. - № 27 (807), 17 липня — 6 серпня 2010 /<http://www.dt.ua/1000/1600/70086/>

збереженні ринкової ціни на газ, що вже сьогодні демонструє стійку тенденцію до зниження².

Відповідно, не можна стверджувати, що наслідки Харківських угод блокують розвиток співпраці України з ЄС чи навіть із НАТО – зокрема, керівник Управління планування сил Департаменту оборонної політики та планування Міжнародного секретаріату НАТО Френк Боланд зазначив, що нові угоди між Україною та Росією щодо Чорноморського флоту не вплинуть на співробітництво Альянсу з Україною, якщо Київ має намір його продовжувати, - однак ціннісні засади нової зовнішньополітичного курсу дійсно викликають сумніви щодо можливості ефективного поєднання таких підходів із «віданністю європейським цінностям».

**«Стратегічне балансування»
України не повинно зводитись
до «ціннісного балансування»**

Заявлена прагматизація нової зовнішньої політики, під якою вочевидь розуміється позбавлення ідеологічних упереджень при побудові взаємовигідних відносин насамперед із Росією, США та ЄС, в основі якої лежить «стратегічне балансування»³, аж ніяк не має зводитись до «ціннісного балансування», яке дискредитує Україну в очах західних партнерів і посилює її асиметричну залежність від Росії.

Актуальність розвитку співробітництва у форматі Росія-Україна-ЄС

При цьому адекватне врахування сучасних міжнародних тенденцій і їх наслідків для пострадянського регіону дозволило б Україні зайняти активнішу позицію в процесах налагодження тристоронньої співпраці з Росією та ЄС. Адже ставлячи ключовий наголос на модернізації, у тому числі зовнішньополітичними засобами, в умовах економічної кризи Росія потребує значних зовнішніх інвестицій, а отже - висловлює готовність поступитись певними амбіціями заради взаємовигідної співпраці із Заходом, насамперед із країнами ЄС. Як зазначають представники Євросоюзу, «на всіх переговорах росіян цікавить питання інвестицій з боку ЄС російської модернізації»⁴.

**Сучасні міжнародні тенденції
сприяють активнішій позиції
України з налагодження
тристоронньої співпраці з
Росією та ЄС**

Росія висловлює інтерес до формування позитивного міжнародного посткризового порядку денного з метою залучення зовнішніх джерел модернізації. Москва навіть заявляє про амбітні наміри щодо створення «модернізаційних альянсів» з окремими країнами ЄС та укладення з Євросоюзом угоди «Партнерство заради модернізації»⁵.

² Michael Emerson. President Yanukovich's Dubious Deal. - CEPS.- 5 May 2010. / <http://www.ceps.eu>

³ К. Грищенко. Поза межами шахівниці: прагматичний порядок денний української зовнішньої політики // Дзеркало тижня. - № 27 (807), 17 липня — 6 серпня 2010 / <http://www.dt.ua/1000/1600/70086/>

⁴ Константин Гаазе, Михаил Зыгарь. Пусть опять будет солнце // Русский Newsweek. - 09.05.2010. / <http://www.runewsweek.ru/country/34166/>

⁵ Программа эффективного использования на системной основе внешнеполитических факторов в целях долгосрочного развития

Тим не менше, Кремль не готовий поступатись амбіціями щодо власного «регіонального лідерства» на просторі СНД. Визнаючи, параметри нової міжнародної архітектури остаточно визначаться тільки після завершення світової фінансово-економічної кризи, Росія розраховує на «урівнення» стартових позицій ключових гравців на етапі посткризового розвитку. На тлі формування «поліцентричного» міжнародного порядку Москва ставить наголос на регіоналізації глобальної політики. Тут першочергової ролі набувають процеси конкуренції між Росією та Заходом за вплив у регіоні. Москва має намір консолідувати цей простір, активно використовуючи механізми спільного подолання наслідків глобальної кризи, при цьому активно протидіючи позарегіональним центрам сили послабити її вплив у СНД.

Розвиток співробітництва з ЄС вимагатиме від Росії його залучення до регіональних проектів тристороннього співробітництва РФ-СНД-ЄС

Однак відмова від конфронтації із Заходом вимагає від Росії перегляду негативного ставлення до неминучої конкуренції за вплив на просторі СНД у термінах геополітичного змагання та розбудови партнерства у сферах спільних інтересів. Зокрема, у відносинах з ЄС це проявлятиметься у взаємному доповненні регіональних інтеграційних процесів, розвитку тристоронніх проектів співробітництва РФ-СНД-ЄС.

Втім, оскільки увага як США, так і ЄС залишається прикутою до боротьби з економічною кризою і внутрішньополітичних процесів у цілому, ані у Вашингтона, ані у Брюсселя немає остаточно сформованого стратегічного бачення відносин із сучасною Росією та власної ролі у пострадянському регіоні. Про це свідчить незавершеність процесів «перезавантаження» відносин між Росією та США, а також невизначена стратегічна мета нової базової угоди Росії із ЄС, переговори щодо якої наразі тривають.

За таких обставин Києву слід докладати активних зусиль для розвитку тристороннього партнерства, а не чекати, поки «втома від України» в ЄС переросте в апатію, а доля проектів регіонального співробітництва буде вирішуватись напряму між Москвою та Брюсселем. Адже тенденція до налагодження відносини між Росією та ЄС на прагматичних засадах у контексті модернізації свідчить про можливість перетворення Москви на конкурента Києва у відносинах із ЄС.

Для України це відкриває нові можливості, але не скасовує попередніх викликів: ідеться про своєрідне «вікно можливостей», що для України можуть бути втрачені, якщо вона вчасно не відреагує на глобальні та регіональні зміни, зокрема перспективу зближення РФ і ЄС на тих самих прагматичних засадах, які вона сама намагається втілювати (наразі не дуже успішно).

Перспектива зближення РФ і ЄС відкриває для України нові можливості, але не скасовує попередніх викликів

Водночас відсутність у Москви євроінтеграційних прагнень і наростання амбіцій бути рівноправним партнером ЄС на європейському континенті, хоча й дещо пом'якшених фінансово-економічною кризою, свідчить про те, що Україна не може розраховувати на підтримку Москви у питаннях внутрішньої європеїзації.

Водночас вже сьогодні у двосторонніх відносинах між Росією та Україною, намічається ряд протиріч, що вказують на межі поступливості України очікуванням Москви. Основною сферою таких протиріч виступає газотранспортна галузь. Зокрема, під час візиту до України наприкінці липня Єврокомісару з питань енергобезпеки Гюнтера Еттінгера обговорювались питання участі ЄС у модернізації української газотранспортної системи (тоді як Росія виступала з пропозиціями злиття Газпрому та Нафтогазу), а також Україна виступила з ідеєю будівництва нової південної гілки газопроводу, що дозволить доставляти до ЄС (а саме - до Бургасу, Болгарія) таку ж кількість газу, який Росія планує доставляти "Південним потоком". Як можна було очікувати, керівник Газпрому А.Міллер відреагував на цю ідею досить гостро, зазначивши що Газпром не збирається відмовлятися від своїх планів щодо побудови "Південного потоку" не пізніше 2015 р., тоді як Г.Еттінгер від імені ЄС вперше висловив схвалення запропонованої Україною ідеї, зазначивши, що українська ГТС являє собою кращий шлях транспортування російського газу до ЄС⁶. За словами Прем'єр-міністра М. Азарова, наразі зазначений проект перебуває на стадії технічної пропозиції.

Крім того, намічається певна конкуренція між Росією та ЄС за реалізацію інвестиційних проектів у Криму, де Київ, попри очікування кримської місцевої влади, не надає ексклюзивних прав жодній зі сторін. Зокрема, Євросоюз ще в квітні висловив бажання інвестувати 12 млн. євро у розвиток півострову в рамках розробленої ще за президентства В.Ющенка програми «Спільна ініціатива зі співробітництва у Криму». Паралельно з цим місцевою владою Криму до розробки стратегії соціально-економічного розвитку Криму були залучені російські економісти на чолі з академіком Сергієм Глазьевим. Водночас під час нараді зі стратегічного розвитку автономії, що проходила у Сімферополі 3 серпня, В.Янукович підтвердив готовність України залучати до Криму як російські, так і європейські інвестиції.

Наведені приклади свідчать про перші ознаки усвідомлення офіційним Києвом переваг тристороннього співробітництва, що може слугувати ефективним засобом уникнення або пом'якшення протиріч із Росією. Наразі формування тристороннього консорціуму з модернізації ГТС виглядає цілком імовірним, а посилення присутності ЄС у Криму сприятиме розвитку альтернативних російським не лише інвестиційних джерел, але й загалом

Україна демонструє спадковість у залученні ЄС до проектів модернізації ГТС і соціально-економічного розвитку Криму

Тристороннє співробітництво містить значний потенціал для уникнення або пом'якшення українсько-російських протиріч

⁶ Татьяна Ивженко. Киеву понадобился союзник для переговоров с Москвой // Независимая газета. - 30.07.2010. / http://www.ng.ru/cis/2010-07-30/6_kiev.html

усвідомлення місцевою владою переваг багатосторонньої співпраці замість виключної орієнтації на Росію.

На цьому тлі досить показовим виглядає доручення Президента України від 31 липня, адресоване Прем'єр-міністру М. Азарову, Міністру економіки В.Цушку і Міністру закордонних справ К. Грищенку, підготувати узгоджену позицію української сторони, спрямовану на розблокування переговорного процесу з ЄС стосовно створення зони вільної торгівлі, занепокоєння щодо гальмування якого були висловлені європейською стороною та навіть стали приводом для візиту до України заступника голови генерального директората Європейської комісії з торгівлі Петера Балаша.

Відмова від ціннісного балансування як основа якісного оновлення зовнішньої політики

Таким чином, підводячи підсумки розглянутих тенденцій у реалізації нового зовнішньополітичного курсу України, можна зробити ряд висновків. По-перше, на сьогоднішній день до переваг оновленої зовнішньої політики України слід віднести прагнення адекватно реагувати на зміну міжнародних реалій, що зумовлюють необхідність нормалізації відносин з Москвою. При цьому не можна стверджувати, що таке зближення відбувається за рахунок відносин із ЄС, які розвиваються під впливом інституційної інерції і на основі наявних форматів співробітництва. Що стосується політики безпеки, то статус позаблоковості унеможлиблює вступ України як до НАТО, так і до Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ). Наразі важко визначити, чи носить цей крок стратегічний або переважно тактичний характер, однак закріплення позаблоковості на законодавчому рівні не виключає можливості її перегляду, якщо цьому сприятимуть зовнішньо- та внутрішньополітичні обставини.

По-друге, суттєві недоліки зовнішньополітичних кроків нової влади стосуються не стільки посилення «російської загрози», скільки відсутності якісного оновлення ціннісних засад і методів реалізації політики зближення з Росією. З прагматичної точки зору, Україні дійсно необхідно йти на деякі поступки для налагодження відносин із РФ, враховуючи зосередженість США та ЄС на внутрішньополітичних питаннях, однак ці поступки мають призводити до переваг для держави, а не короткотермінових вигод для окремих груп інтересів. Саме від готовності України до внутрішніх реформ і перегляду чинних підходів «ціннісного балансування» залежить її здатність отримати переваги від наростання конкуренції між РФ і ЄС у пострадянському регіоні.

Попри неефективність політики дистанціювання від Росії з метою наближення до ЄС, щоб конвертувати наявні досягнення у відносинах з Москвою у певний капітал на європейському напрямі Києву необхідно поєднувати прагматичний підхід із проведенням прозорої та передбачуваної політики. Тільки на таких засадах обраний

Недоліки зовнішньополітичних кроків нової влади полягають у відсутності якісного оновлення ціннісних засад і методів реалізації політики зближення з Росією

За умови якісного оновлення зовнішньополітичних підходів обраний курс не лише не закритиме перед Україною попередні можливості, але й відкриватиме нові

зовнішньополітичний курс не лише не закриватиме перед Україною попередні можливості, але й відкриватиме нові. Адже адаптація до зовнішніх змін вочевидь не може проходити ізольовано від внутрішньополітичних процесів і, зокрема, підвищення ефективності реалізації зовнішньополітичного курсу, який вже традиційно стає заручником старих системних проблем внутрішнього характеру.